

2005 YILI BİLİM ÖDÜLÜ SAHİBİ KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER

Prof. Dr. K. Hüsnü Can Başer yaşamını bitkilere adanmış bir biliminsanı. Ülkemizin tıbbi ve aromatik bitkilerinin kimyasını, ilaç özelliklerini, bu özelliklerin teknolojiye aktarılmasını, bitkiyle insan etkileşimini ortaya çıkarmak için hep çabaladı. Örnekler topladı, topladığı örnekleri teşhis etti, hatta isim babaları oldu, tedavide kullanılan bitkileri tanıttı, en önemlisi de ülkemizin bitkisel zenginliğini dünyaya duyurdu. TÜBİTAK da Başer'in bu üstün nitelikli çalışmalarını, 2005 Yılı Sağlık Bilimleri Bilim Ödülü'nü ona sunarak değerlendirdi.

Türkiye, ılıman iklim kuşağındaki en zengin bitki örtüsüne sahip ülke. Bu zenginlik başka hiçbir ülkede bulunmayan türlerle dolu; bitkilerimizin yaklaşık üçte biri endemik. Bu bitkisel zenginliğimizin tanımlanmaması biliminsanlarımız yapıyor. Onlar yılda yaklaşık 60 yeni türün tanımını yapıyorlar. İşte bu tür tanımlamasını tıbbi bitkileri saptamak amacıyla yapan biliminsanlarımızdan biri K. Hüsnü Can Başer. Başer, Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde dolaşır, bitki örnekleri toplayarak, tıbbi ve aromatik bitkileri kimyasal, farmakolojik, teknolojik ve etnobotanik yönlerden araştırıyor.

K. Hüsnü Can Başer dediğinde hemen aklın gelen bitkilerin başında kekik yer alıyor. Ülkemiz bitki örtüsünde yer alan ve Antalya için endemik olan bu kekik türlerinden biri olan "*Origanum husnucan-baseri*", onun adını taşıyor. Yine lohusaotu türlerinden birinin adı da Dr. Başer'in adına sahip (*Aristolochia baseri*). Bilim literatürüne geçen bu bitkilere elbette durduk yerde onun adı verilmedi. Başer'in de içinde yer aldığı ekip, tür saptaması yapmak için gerçekleştirdikleri bilimsel geziler sırasında bu bitkileri keşfettiler. Keşif öyküsü şöyle: 1995'in Temmuz'unda, iki az bilinen kekik türü olan *Origanum laevigatum* ve *Origanum bargyl'fi* toplamak üzere Başer'in ekibi yola koyulur. Adana: Yarpuz-Ağulu'da, orman açıklığındaki yamaçta aradıkları bitkileri bulurlar. Örnek toplaması yaparken, Başer bitkilerden bazılarının dallanmasının değişik olduğunu farkeder ve bu durumu arkadaşlarına da söyler. Başer'in bu uyarısı üzerine kekiklerin ayrı ayrı toplanmasına karar verilir. Gezi sonunda da, bu bitkiler laboratuvarında incelenmeye alınır. İnceleme sonucu Başer'in farklı dediği bitkinin *Origanum bargyl'fi* ile *Origanum laevigatum*'un hibriti yani melezi olduğuna karar verilir. Tanımlanan bu hibrit kekiğe "*Origanum x adanense Başer et Duman*" adı verilir. Böylece bu yeni kekik taksonu bilim literatürüne geçer. Sonrasında bitkinin kimyasal çalışmalarla uçucu yağlar açısından bileşimi de ortaya konur ve gerçekten de melezi olduğu kanıtlanır. Ülkemiz bitki örtüsüne ait başka yeni bitkilerin keşfedilmesinde de Başer'in adı var. Bitki kimyası literatüründe Başer ve arkadaşlarının bulup

isimlendirdiği onlarca yeni kimyasal madde mevcut.

Başer, ülkemiz bitki örtüsünün çevre koruma bilinciyle akılcı kullanımını savunan bir biliminsanı. Bu bilinci yaygınlaştırmak için doğal olarak eğitime çok önem veriyor. Türkiye'nin bitkisel zenginliğinin uçucu yağlar yönünden taranmasıyla ilgili kapsamlı bir proje, onun koordinasyonunda yürütülmekte. Kurucusu olduğu Anadolu Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitki ve İlaç Araştırma Merkezi (TBAM) bünyesinde oluşturduğu "Türkiye Bitkileriyle Yapılmış Bilimsel Araştırmalar Arşivi" Başer ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği eserler arasında.

Kurutulmuş bitkilerin saklandığı yer olan herbaryumlar, tıp, eczacılık, ziraat gibi alanlarda yapılacak çalışmalar için olağanüstü değerli. Biyoloji bilimi içindeki çalışmalar için de herbaryumlar temel kaynak. Çünkü anatomi, fizyoloji, ekoloji gibi bitkibilimin alt dallarındaki çalışmaların yürütülmesi için doğru tanımlanmış örnekler gereksinim var. Bu örneklerin de bulunacağı tek yer herbaryumlar. Herbaryumlar, bitki teşhisi için başvuru kapısı olarak tanımlanıyor. Başer, Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'nun (Akronimi ESSE) kurucusu. 1979'da kurduğu bu herbaryumda 14.350 bitki örneği bulunmaktadır.

Prof. P. H. Davis'in anıtsal eseri olarak nitelendirilen "Türkiye ve Doğu Ege Adaları Florası"nın 2000'de "Edinburgh University Press" tarafından basılan 2. ekinin (Vol.11) dört editöründen biri de Başer. Eğitime verdiği önemin bir başka göstergesi de, 1988'de başlattığı ve on yıl süreyle her yıl Eylül ayında, Eskişehir'de gerçekleştirilen üç haftalık bir eğitim programı. Bu program, gelişmekte olan ülkelere yönelik "Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin İlaç ve İlgili Diğer Sanayilerde Kullanımı" konulu ve TRUMAP kısa adlı bir grup eğitimi. 40 ülkeden 100 kişinin eğitim gördüğü bu programların eğitim müdürlüğü de Başer tarafından yapıldı.

Başer araştırdıklarını yaymak istiyor. Bilginin paylaşıldıkça büyüdüğüne inananlardan. Akademik anlamda kariyeri dopdolu. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanmış 391 (227'si SCI dergilerinde) ve yerli dergilerde yayınlanmış 68 olmak üzere toplam 459 araştırma makalesi;

kongre kitaplarında yayınlanmış 118 kongre bildirisi, 35 adet kitabı var. 36 bilimsel makalesi de uluslararası dergilerde yayın sırası beklemekte. Yani, yayınlanmış ve yayına kabul edilmiş toplam 648 bilimsel eseri mevcut. Başer, 151 yerli ve uluslararası kongrede 535 bildiri sunmuş, çeşitli kuruluşlarda 28 konferans vermiş. 266 makalesine en az 1017 kez atıf yapılmış. Değişik kuruluşlar için 18 adet kapsamlı proje raporu hazırlamış. 10 araştırma ve 18 geliştirme projesini tamamlamış. 13 uluslararası ve 8 yerli bilimsel derneğin üyesi olan Başer, yedi uluslararası bilimsel derginin "Editörler Kurulu" üyesi. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bülteni'nin ve TRUMAP Newsletter'ın editörlüğünü de yapmış. En son, Yeditepe Üniversitesi'nde düzenlenen 4. Uluslararası Etnobotanik Kongresi'nin başkanlığını yapan Başer, ülkemizin geleceği olan gençlerimizin de yol göstericisi. Yönetiminde 12 yüksek lisans ve 10 doktora tezi tamamlanmış.

1995'te, İstanbul'da yapılan bir törenle, Uluslararası Uçucu Yağlar ve Aroma Ticareti Federasyonu'nca (IFEAT) Üstün Hizmet Madalyası'na layık görülen Başer, son iki yılda beş ödül daha aldı. 2003'te Taşkent, Özbekistan'da bir Rus Bilim Vakfı tarafından kendisine, uluslararası bilimsel ortaklığı geliştirdiği ve genç biliminsanlarının yetişmesine katkı sağladığı için "Gümüş Liyakat Madalyası" verildi. 2004'te, İstanbul'da Eczacılık Ödülleri çerçevesinde Akademisyen Ödülü'ne layık görüldü. 2005'te, önce Ocak ayında Rotary Kulüplerinin kuruluşunun 100. yılı nedeniyle oluşturulan "Özel Mesleki Başarı Ödülü"nü ve Mayıs'ta Türk Eczacıları Birliği'nin ilk defa oluşturduğu "Bilim Ödülü"nü aldı. Son olarak da başarıları TÜBİTAK Bilim Ödülü'yle taçlandırıldı.

Bir biliminsanında olması gereken bütün özellikleri üzerinde taşıyan Başer, bu kadar yoğunluk içerisinde müzik ve şiire de yer veriyor. Sanatı yaşamının vazgeçilmezleri arasında tanımlayan Başer'in sözü ve müziği kendisine ait, ikisini plağa okuduğu eserleri ve şiirleri var. Başarılı bir kariyere ve renkli bir kişiliğe sahip olan Başer'in yaşam öyküsü ve eserlerine ulaşmak için iki tık yeterli: <http://www.khcbaser.com>

Gülğün Akbaba